היום נלמד בעזרת ה׳:

בכורות דף מד

למדנו במשנה – [שתי עיניו למעלה] שתי עיניו למטה:

מאי שתי עיניו למעלה שתי עיניו למטה? מה הפירוש בזה? אם תאמר ׳שתי עיניו למעלה׳ שכשהוא מסתכל ישר הוא רואה את מה שלמעלה, ו׳שתי עיניו למטה׳ שהוא רואה את מה שלמטה. ולפי זה המום של ׳עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה׳ שהוא רואה בעין אחת את מה שלמטה ובעין אחת את מה שלמעלה. אך הרי זהו כבר המום של ׳רואה את החדר ואת העלייה כאחת׳!

אלא שתי עיניו למעלה דקיימן למעלה: אלא המום של ׳שתי עיניו למעלה׳ הוא שהעיניים שלו קבועות בגופו בגובה המצח מעל המקום שהם קבועות אצל כל אדם. ׳שתי עיניו למטה׳ שהם קבועות למטה מכל אדם. ׳עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה׳ שעין אחת קבועה מעל המקום הנורמלי והעין השניה קבועה מתחת למקום הנורמלי. ויש עוד מום, שאם העיניים שלו קבועות כסדרן כרגיל, אבל הוא רואה את החדר ואת העלייה כאחת, זהו גם מום.

שאלה: **מנא הני מילי?** מה המקור לכל המומים הללו שבעין? תשובה: **דתנו רבנן:** נאמר ״**בעינו**״ כל מה שבעינו. מכאן אמרו וכו׳. שכל אלו הם מומין.

או שמדבר עם חבירו ואחר אומר לי רואה: כשהוא מדבר עם חבירו, אדם אחר אומר ׳לי הוא רואה׳ כלומר עלי הוא מסתכל ולא על חבירו העומד מולו (כי הוא פוזל).

תנו רבנן. עור בין סומא וכו׳: נאמר במומין הפוסלים ״**איש עיור**״. המילה ״**עיור**״ מלמדת בין על עיור בשתי עיניו, ובין על עיור באחת מעיניו. אבל מניין לנו שגם המומים חורוור והמים הקבועים פוסלים? (׳חורוור׳ = שיש לו טיפות לבנות בעין, ו׳המים הקבועין׳ = שעיניו זולגות תמיד מים) על כך מלמד ״**איש עור**״.

אמר רבא – למה לי דכתב רחמנא "איש עור", "דק, תבלול, בעינו"? צריכי: צריך את כל הפסוקים. כי אם היה כתוב רק "**עיור**" הייתי חושב שרק הוא פוסל כי העיינים שלו אינם יכולות לראות כלל, וכאילו אין לו עיניים. אבל 'חורוור' ו'המים הקבועין' שיש לו עיניים אבל יש עליהם מחלה אין זה מום. ולכן כתוב "**איש**". > ועדיין מהכתוב "**איש**" הייתי אומר ששני הנ"ל מומים, כי הוא לא רואה כלל, אבל 'מחסורייתא' כלומר שיש לו קרום על העיניים והוא קצת רואה אין זה מום, ולכן כתוב "**דק**". > ועדיין מהכתוב "**דק**" הייתי אומר שדוקא זה מום כי הוא לא רואה טוב, אבל 'מבלבליתא' = שהוא רואה טוב רק שנכנס לו לבן בשחור של העין זה לא מום. ולכן כתוב גם "**תבלול**". > ועדיין מהכתוב "**תבלול**" הייתי אומר שדוקא זה מום, כי יש בלבול ותערובת צבעים בתוך העין. אבל אם העיניים כרגיל אלא שהם 'משניותא' כלומר קבועות בגוף למעלה או למטה או שהוא רואה בהם בצורה משונה (הוא רואה את החדר והעליה בבת אחת) זה לא מום, ולכן כתוב גם "**בעינו**".

אמר רבא הלכך: רבא מסכם. כל מום שבגללו הוא לא רואה (כגון חורוור והמים הקבועין) נלמד מ"איש". ומום של 'מחסורייתא' נלמד מ"דק". ו'מבלבליתא' נלמד מ"תבלול". ו'משניותא' נלמד מ"בעינו".

*

למדנו במשנה – סכי שמש:

תני רב יוסף סני שמש: רב יוסף היה שונה את המום של 'סכי שמש' – 'סני שמש' כלומר שונא את השמש. והיינו מי שאינו יכול להסתכל כשהשמש זורחת.

*

למדנו במשנה – זגדיין:

מחוי רב הונא חד מדידן וחד מדידהו ואיקפד רב יהודה: רב הונא הסביר את המום הזה ואמר 'עין רגילה כמו שלי ועין אחת כמו של היושבים מולי'. ורב יהודה ישב מולו והיו עינו משונות. והוא הקפיד על כך שרב הונא השתמש בו לדוגמא. קושיא: **מיתיבי. שכבנא וכו'**: המום 'שכבנא' הוא שגביניו שוכבים כלומר גבותיו ארוכות ושוכבות על העיניים. והמום 'זגדום' הוא שגבותיו אחד שחור ואחד לבן. אם כזה מום בגבות ולא בצורת העיניים. תירוץ: **תנא כל זוגא דלא שוי להדדי**

זגדום קרי ליה: לכל זוג עיניים שאינן שוות זו לזו התנא קורא 'זגדום'. בין אם זה בגבות או בצורת העין.

*

למדנו במשנה – הצירן:

עיניו תרוטות וצירניות דומעות דולפות טורדות: כלומר המום 'צירן' כולל את המומים הבאים. 'תרוטות' = עגולות. 'צירניות' = עגולות יותר מתרוטות. 'דומעות' = מעט. 'דולפות' = יותר מדומעות. 'טורדות' = יותר מדולפות.

תנא. הזויר והלופין והתמיר: הברייתא אומרת שלושה מומין. והגמרא מבארת אותם. זויר = דמזור עיניה. כלומר עינו משוטטות ואין להם מנוחה. לופין = דנפישין זיפיה. כלומר יש לו ריסים ארוכים. 'תמיר' = שתמו זיפין. כלומר אין לו ריסים. קושיא: **והני גבי מומין תנו להו? והתנן שנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית העין:** האם מי שנשרו ריסיו זה מום? והרי המשנה אומרת שהוא פסול רק משום מראית העין! תירוץ: **לא קשיא, הא דאשתיור גרדומי הא דלא אישתיור גרדומי:** אם נשארו השורשים של הריסים, זה לא מום אלא פסול רק משום מראית העין. אבל אם לא נשארו השורשים, זהו מום.

משנה: עיניו גדולות וכו': המשנה מונה מומים נוספים. › עיניו גדולות כשל עגל, או קטנות כשל אווז. › גופו גדול ביחס ל'אבריו' כלומר לידיים והרגליים שלו, או קטן מהם. › חוטמו גדול מאבריו או קטן מאיבריו (ויתבאר בגמרא). › הצומם והצומע. איזהו צומע? כל שאזניו קטנות. והצומם? כל שאזניו דומות לספוג (= שהן מכווצות וסתומות). › שפתו העליונה עודפת על השפה התחתונה, או התחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום. › ואם נשרו השייניים שלו הוא פסול רק מפני מראית העין:

גמרא: אמר רב – משה רבינו עשר אמות היה. שנאמר "ויפרש את האהל על המשכן", מי פרשו? משה רבינו פרשו. וכתיב "עשר אמות אורך הקרש": אם כן משה היה גבוה עשר אמות, כי אחרת הוא לא היה יכול לפרוש אותו.

אמר ליה רב שימי בר חייא לרב אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום! דתנן 'גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו': כלומר אדם רגיל גובהו שלוש אמות. דהיינו כפול

שלוש מה'אמה' של היד שלו (= חלק מהיד, כאשר מודדים מהחלק שמהמרפק עד סוף אצבע האמה). אם משה רבינו היה גובה כפול עשר מהאמה של היד שלו, אם כן ידיו היו ארוכות מאד ביחס לגופו. וזהו מום של 'גופו קטן מאיבריו'!

אמר ליה – שימי?? באמה של קרש קאמר: אני התכונתי שהוא היה גובה עשר אמות של אורך הקרשים דהיינו עשר אמות של אדם רגיל, אבל באמת ה'אמה' שלו עצמו היה גדולה פי עשר מ'אמה' של אדם רגיל, כך שגופו היה ביחס מתאים לאיבריו (כי גופו היה פי שלוש מהאמה שלו).

*

למדנו במשנה – חוטמו גדול כו':

תנא כאצבע קטנה: מודדים את האף שלו ביחס לאנשים בגובה שלו, ואם האף שלו גדול מהאף שלהם כשיעור רוחב אצבע קטנה, זהו מום.

*

למדנו במשנה – הצימם והצימע:

תנא – אף 'הצימח': גם זה מום. ולא ידעו החכמים מה זה 'צימח'? עד שהם שמעו סוחר ישמעאלי ששאל 'מי רוצה לקנות צימח?' והוא רצה למכור גדי שאוזניו ארוכות מאד ונכפפות למטה.

אמר רב חסדא. עז שאין לה קרנים, ורחל שיש לה קרנים, כשרים לגבי מזבח: לקרבן.

תניא נמי הכי. יש דברים שהן כמומין ואינן כמומין, ושוחטין עליהם במקדש אבל לא במדינה: כלומר שוחטים קרבן שיש לו מום כזה בבית המקדש אבל לא שוחטים בכור שיש לו מום כזה מחוץ לבית המקדש, מכיון שזה באמת לא מום שפוסל אתו מלהיות קרבן.

והצימח והצימם והצומע: אמנם המשנה מנתה אותם, כי זה מום בכהן, אבל לא בבהמה.

אמר רב חסדא אמר אמימר – נטלו קרנותן וזכרותן עמהן: ניטלו הקרניים עם העצם שבתוכן, הבהמה פסולה לקרבן. אבל אין זה מום גמור, ולכן אסור לפדות אותה. אבל אם ניטלו הטלפיים עם העצם שבתוכן, מותר גם לפדות אותה כי זה מום גמור. קושיא: **מיתיבי נטלו קרניין וטלפיין וזכרותן עמהן פסולין ונפדין עליהן:** מוכח שגם בקרניים מותר לפדות! תירוץ: **לא קשיא, הא דאיתעקור איתעקורי הא דאיגום איגומי:** אם הם נעקרו עד שנהייתה גומא בראש, זה מום גמור. אבל אם הם רק נחתכו, זה לא מום גמור ורק פסול לקרבן. קושיא: **ודאיגום איגומי פסול?** וכי זה פסול לקרבן? והרי למדנו במסכת פרה, שאם יש פרה שקרניה וטלפיה שחורים, יחתוך אותם. אם כן זה לא פסול לקרבן! תירוץ: **תרגמה זעירי מעילוי זכרות:** בפרה מדובר שהוא חותך את החלק העליון של הקרניים שלשם הזכרות לא מגיעה. אבל אם חתך למטה במקום שיש זכרות, היא אכן תהיה פסולה.

משנה: דדיו שוכבין: גדולים.

כריסו צבה: בטנו גדולה.

טיבורו יוצא: בולט החוצה.

נכפה אפילו אחת לימים: נופל מחמת חולי, ואפילו אם הוא נופל באופן קבוע פעם אחת בתקופה.

רוח קצרה באה עליו: רוח שד.

המאושבן: ביציו גדולים.

ובעל גבר: האבר של ארוך.

גמרא: אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: מותר להשתין בפני רבים, אבל לא שותים מים בפני רבים, לפי שדרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ושתיה, אבל לגבי להשתין אינו צריך להיות צנוע, שמא ימתין ויסתכן.

ותניא נמי הכי, משתינין מים בפני רבים ואין שותין מים בפני רבים, ומעשה באחד שביקש (÷ שרצה) **להשתין מים ולא השתין, ונמצא כריסו צבה.**

שמואל הוצרך להשתין ב'שבת הרגל' (= שלושים יום קודם הרגל שדורשים בהלכות הרגל), פרסו סדין בינו לבין העם שיוכל להשתין בצניעות. בא שמואל לפני אביו, אמר לו אביו – אני אתן לך ארבע מאות זוז, ולך ותדרוש שאסור להמתין מלהשתין כדי לחפש מקום צנוע, אמנם אתה כיון שאתה אדם חשוב אפשר לך לפרוס סדין, אבל כל אדם שאי אפשר לו לפרוס סדין, אם ימתין לחפש מקום צנוע יסתכן שיהיה עקר.

מר בר רב אשי הוצרך להשתין כשהיה על הגשר, והשתין שם. אמרו לו – חמותך באה, ועליך להתנהג בצניעות! אמר להם – אפילו בתוך אוזנה הייתי משתין אם לא היה לי מקום אחר להשתין בלי להמתין (= בדרך גוזמה הוא אמר כן), וכל שכן שאני יכול להשתין כשהיא רואה.

למדנו לעיל – 'ומעשה באחד להשתין מים ולא השתין, ונמצא כריסו צבה'.

שאלה: **ותיפוק לי משום עלקא?** אולי כריסו צבה כי הוא שתה עלוקה, ולא בגלל שלא השתין?

תשובה: **בשותת:** מדובר שאינו יכול להשתין באופן רגיל, אלא שותת טיפות טיפות, ובהכרח שזה בגלל שהמתין מלהשתין.

ת"ר, שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום, בשעה שאדם נצרך אם נקבו זה לתוך זה נמצא עקר. [היום השתנו הטבעים, ויש רק שביל אחד שמוליך את שניהם, אמנם גם היום יש להיזהר מלהמתין להשתין שלא יבוא לדי סכנות אחרות המובאות בגמ'].

אמר ר"ל: נאמר בתורה "לֹא יִהְיֶה בָךְ עָקָר וַעֲקָרָה וּבְבְהֶמְתֶּךָ", מתי לא יהיה בך עקר? בזמן ש"בבהמתך", דהיינו כשתתנהג כבהמה שלא תהיה צנוע כשאתה משתין, שלא תמתין לחפש מקום צנוע, שאם תמתין אתה עלול להיות עקר.

אמר רבי יהושע בן לוי: כוונת הפסוק הנ"ל כך: התורה מברכת ש"לא יהיה בך עקר" מן התלמידים, "ועקרה" שלא תהא תפלתך עקורה לפני ה', דהיינו כשתתפלל על בנים תפילתך תהיה נשמעת לפני ה', אימתי תתקיים הברכה? בזמן שאתה משים עצמך כבהמה שלא תתעכב מלהשתין.

אמר רב פפא: לא ישתין אדם מים לא בתוך עביט של מי רגליים (= כלי חרס שמשתינים בתוכו), לפי שמשליכים את העביט לנהר הסמוך, ונהרות בבל הולכים ומתערבים בעין עיטם כפי שיבואר מיד. וכן לא ישתין על מקום קשה שאינו בולע, כיון שהמי רגליים צפים על הקרקע עד שמגיעים למדרון ונופלים לנהר. –

דאמר רב: מקומות מדרון שבבל מוליכים את מימיהם למעיין עין עיטם שבו כהן גדול טובל ביום הכיפורים, ולכן לא ישתין אדם מים בתוך עביט של מי רגליים, ולא ישתין על מקום קשה, לפי שהמי רגליים יגיעו לעין עיטם שהוא מקום קדוש.

אמר אביי, הא איתתא לא תקום להדיא באנפי ינוקא: כשאשה משתינה, לא תעמוד ממש בפני התינוקות, שזוהי חוצפה. **אגיסא לית לן בה**: אבל אם עומדת לצידו של התינוק אין בזה איסור.

תניא, רשב"ג אומר, עמוד החוזר מביא אדם לידי הדרוקן: אם מתחיל להתפנות לגדולים, וחוזר ועוצר והצואה חוזרת לגופו, הוא בא לידי חולי מעיים.

סילון החוזר מביא אדם לידי ירקון: ואם מתחיל להתפנות לקטנים ועוצר, הוא בא לידי חולי 'ירקון'.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב קטינא אמר ריש לקיש, דם רבה שחין רבה: מי שלא מקיז דם, ודמו מתרבה, מרבה שחין בגופו.

שכבת זרע רבה, צרעת רבה: מי שיש לו אשה ואינו משמש מיטתו, מרבה צרעת.

צואה רבה, הדרוקן רבה: מי שיש לו הרבה צואה בגופו, מרבה מחלת 'הדרוקן' בגופו.

מי רגלים רבין, ירקון רבה: מי שיש לו הרבה מי רגליים בגופו, מרבה מחלת 'ירקון' בגופו.

*

למדנו במשנה – רוח קצרית באה עליו:

מאי ניהו? מהי 'רוח קצרית'? **תנא, רוח בן נפלים באה עליו**: רוח שטות ע"י שד, והוא שד קטן המופיע בלילות.

*

למדנו במשנה – המאושבן ובעל גבר:

תנא, משובן הוא מום **בביצים, ובעל גבר** הוא מום **בגיד.**

תנא 'משובן' זה הקיין, 'הגרבתן' (= 'בעל גבר' המוזכר במשנתנו) **זה בעל קיק, 'קיין'** הוא מום **בביצים**, שביציו גדולים, **'גרבתא'** הוא מום **בגיד**, שהאבר שלו גדול.

ועד כמה האבר שלו צריך להיות גדול כדי שיהיה בעל מום?

מחוי רב יהודה עד רכובה: אם מגיע האבר עד ברכיו.

תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר: אם האבר מגיע עד הרכובה פסול, למעלה מן הרכובה כשר. **איכא דאמרי עד רכובה כשר, למטה מן הרכובה פסול.**

משנה: אין לו ביצים, או ש**אין לו אלא ביצה אחת,** זהו "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" האמור בתורה שהוא מום.

רבי ישמעאל אומר כל ~~שנימוחו~~ שנמרחו אשכיו: שנימוחו ביציו זהו "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" האמור בתורה.

ר"ע אומר כל שרוח באשכיו: שביציו נפוחים זהו "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" האמור בתורה.

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כל שמראיו חשוכין: כהן הוא שחור ככושי זהו "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" האמור בתורה, ולא מדובר בפסוק על ביצים כלל.

גמרא: קשיא ליה לרבי ישמעאל, הא 'חסר אשך' מיבעי ליה: כלומר רבי ישמעאל לא אמר כתנא קמא (ש"מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" הכוונה שאין לו ביצים או שאין לו אלא ביצה אחת), לפי שהיה קשה לו שאם כן הפסוק היה צריך לומר חָסֵר אשך', **תני שנמרחו אשכיו,** ולכן שנה רבי ישמעאל שכוונת הפסוק שנימוחו ביציו.

קשיא ליה לרבי עקיבא האי 'ממרוח אשך' מיבעי ליה: ורבי עקיבא לא אמר כרבי ישמעאל (= שנמרחו אשכיו), לפי שהיה קשה לו שאם כן הפסוק היה צריך לומר 'ממרוח אשך' מלשון מריחה, **תני שהרוח באשכיו,** ולכן שנה רבי עקיבא שכוונת הפסוק שהרוח באשכיו.

קשיא ליה לרבי חנינא בן אנטיגנוס האי 'רוח אשך' מיבעי ליה: ורבי חנינא בן אנטיגנוס לא אמר כר"ע (= שהרוח באשכיו), לפי שהיה קשה לו שאם כן הפסוק היה צריך לומר 'רוח אשך', **תני שמראיו חשוכין**, ולכן שנה לרבי חנינא בן אנטיגנוס שכוונת הפסוק לכהן שמראיו חשוכין.

קסבר גורעין ומוסיפין ודורשין: כלומר רבי חנינא בן אנטיגנוס סובר שגורעים את האות ח' מהמילה "מְרוֹחַ", ואת האות א' מהמילה "אָשֶׁךָ", ומוסיפים את האות ח' במקום האות א' של "אָשֶׁךָ", ומוסיפים את האות א' במקום האות ח' של "מְרוֹחַ", ונמצא שכאילו נכתב 'מראו חשך', דהיינו כהן שמראה חשך שנראה ככושי.

קושיא: **היינו כושי?** א"כ זהו מום שנכתב במשנה לקמן – 'הכושי והגיחור', ומשמע שזהו מום אחר מ"מְרוֹחַ אָשֶׁךָ".

תירוץ: **רבי חנינא בן אנטיגנוס לא תני כושי**: הוא לא שנה שם את 'כושי', אלא לשיטתו זהו מום של "מְרוֹחַ אָשֶׁךָ" שנכתב כאן.